

Nr 119.

Ankom till riksdagens kansli den 5 maj 1944 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående penningbidrag och premier åt värnpliktiga m. m.

(1:a avd.)

I propositionen nr 149 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 18 februari 1944, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll anförts meddela bestämmelser rörande penningbidrag till värnpliktiga samt premier och värnpliktslån till värnpliktiga befälselever m. fl.

Departementschefen har inledningsvis lämnat en redogörelse för nu gällande bestämmelser i ämnet.

Penningbidrag till de värnpliktiga och premier till värnpliktiga, som uttagits till officers- eller underofficersutbildning, utgå enligt av 1942 års riksdag fastställda provisoriska grunder. Bestämmelserna i fråga äro intagna i kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 527).

Penningbidrag utgår med en krona om dagen under de första 390 tjänstgöringsdagarna samt för tid därefter med i regel en krona 50 öre om dagen. För värnpliktiga med befäls grad utgår dock förhöjt penningbidrag efter en i kungörelsen intagen löneskala, innebärande avlöning med två kronor för korpral, två kronor 50 öre för furir, tre kronor för sergeant, fyra kronor för fänrik, fem kronor för löjtnant och sex kronor för kapten, allt för dag räknat. Dessa bestämmelser ha emellertid icke ansetts böra träda i kraft med mindre krigsavlöningsreglementet bringas ur tillämpning, vilket hittills icke skett.

Premier utgå enligt följande. Värnpliktig, vilken jämlikt 27 § 1 mom. B värnpliktslagen ålagts fortsatt tjänstgöring, erhåller jämlikt nämnda kungörelse

250 kronor, därest han med godkända vitsord genomgått plutonchefsskola och ej skall genomgå jämväl officersaspirantskola; beloppet utbetalas vid avslutandet av plutonchefsskolan,

likaledes 250 kronor, därest han med godkända vitsord genomgått plutonchefsskola och erhållit kommendering till officersaspirantskola men underkänts i eller på grund av sjukdom i förtid avgått från denna; beloppet utbetalas vid avgången från officersaspirantskolan, samt

1 250 kronor, därest han med godkända vitsord genomgått officersaspirantskola men icke erhållit kommendering till krigsskola; beloppet utbetalas vid avslutandet av officersaspirantskolan.

I fråga om såväl natura- som kontanta förmåner stadgar kungörelsen principiell likställighet mellan värnpliktiga befälselever, å ena sidan, samt stat- och reservofficersaspiranter, å den andra, dock med det undantaget, att premie icke utgår till aspirant, som kommenderats till krigsskolan.

Vidkommande värnpliktig, som jämlikt 27 § 1 mom. C värnpliktslagen ålagts fullgöra två repetitionsövningar, d. v. s. värnpliktig tilldelad marinen, vilken tillhör gruppen »sjökaptener och likställda», stadgas i kungörelsen, att han efter fullgörandet av varje sådan övning äger erhålla premie med 75 kronor.

Slutligen innehåller kungörelsen föreskrifter om premier till vissa värnpliktiga, tilldelade flygvapnet, vilka efter ansökan uttagits för särskild utbildning. Till sådan värnpliktig utgår premie med

250 kronor, därest han med godkända vitsord dels genomgått utbildning till flygskytt (grundläggande flygslagsutbildning), dels ock fullgjort minst sex månaders fortsatt flygslagsutbildning, samt

1 250 kronor, därest han med godkända vitsord genomgått utbildning till flygförare (grundläggande flygutbildning jämte fullständig flygslagsutbildning) eller till bombfällare och navigatör (förberedande militärutbildning jämte fullständig flygslagsutbildning).

De i kungörelsen angivna beloppen för olika premiekategorier ha bestämts med hänsyn till de av det nuvarande krisläget betingade förhållandena. Normalt skulle premiebeloppen utgöra för plutonchefelever 500 kronor, för elever i officersaspirantskolan 1 500 kronor samt för värnpliktiga sjökaptener m. fl. 300 kronor, vilka belopp emellertid med hänsyn till den samtliga värnpliktiga jämlikt 27 § 2 mom. värnpliktslagen åliggande beredskapsövning nedsatts till förut angivna 250 och 1 250 kronor ävensom för sjökaptener m. fl. till 75 kronor för vardera av två perioder om två månader.

Kungörelsens bestämmelser om premier avse värnpliktiga, vilka jämlikt 1941 års värnpliktslag kommenderats till fortsatt utbildning i plutonchefs- och aspirantskolor (motsvarande utbildning). Kungl. Maj:t har emellertid genom beslut den 31 december 1942 utfärdat bestämmelser rörande vissa äldre värnpliktigas rätt till premie. Enligt dessa bestämmelser skola äldre värnpliktiga, som kommenderats till ifrågavarande utbildning jämsides med de yngre värnpliktiga, i fråga om rätt till premie jämställas med de yngre värnpliktiga.

Under den förstärkta försvarsberedskapen har möjlighet funnits att bevilja *värnpliktslån* åt värnpliktiga, som till följd av värnpliktstjänstgöring råkat i ekonomiska svårigheter. Bestämmelserna härom återfinnas i förordningen den 31 augusti 1940 (nr 824), ändrad genom förordning 1942: 522.

I detta sammanhang har departementschefen även erinrat om de *familjebidrag*, som värnpliktig med avlöning enligt för fredstid gällande bestämmelser kan erhålla jämlikt fredsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942

(nr 524) eller — om tjänstgöringen fullgöres det år, varunder 26 års ålder uppnås, eller senare — jämlikt krigsfamiljebidragsförordningen samma dag (nr 521).

Departementschefen har därefter övergått till att lämna en redogörelse för av särskilda sakkunniga — vilka tillkallats för utredning av frågan om tillgodoräkning av viss värnpliktstjänstgöring för civil verksamhet i merit- och lönehänseende m. m. och som för övrigt framlagt förslag till ovan återgivna provisoriska bestämmelser om penningbidrag och premier — i betänkande den 20 december 1943 framlagda förslag rörande penningbidrag och premier ävensom vidgad tillämpning av bestämmelserna rörande värnpliktslån och familjebidrag.

I fråga om *penningbidrag* hava de sakkunniga icke föreslagit annan ändring än att ett särskilt bidragsbelopp av tre kronor skall tillkomma för överfurir, vilken grad inrättats sedan de provisoriska penningbidragsbestämmelserna meddelades.

Vad angår *premiernas* belopp hava utredningsmännen ej heller förordat någon ändring utan föreslagit, att dessa i princip skola bestämmas till 1 500 kronor och 500 kronor med minskning under nuvarande förhållanden till 1 250 kronor och 250 kronor. Med hänsyn till att den nuvarande rätten att få premien betald i förtid medfört åtskilliga olägenheter vid tillämpningen, hava utredningsmännen ansett nämnda rätt böra borttagas. Frågan om rätt till premier för värnpliktiga i specialtjänst, d. v. s. för värnpliktiga läkare, tandläkare, apotekare, veterinärer och ingenjörer m. fl., har varit föremål för övervägande av utredningsmännen, men dessa hava icke funnit tillräckliga skäl vara för handen att tillerkänna dessa värnpliktiga premier, d. v. s. någon ändring i de provisoriskt gällande bestämmelserna härutinnan har icke föreslagits. Däremot ha utredningsmännen förordat sådan ändring i de provisoriskt gällande premiebestämmelserna, att premie av 500 kronor skall tillkomma medlem av sjövärnsskåren, som genomgår kårens fänrikskurs. Under nuvarande förhållanden skall denna premie liksom motsvarande premie för underofficersutbildade värnpliktiga nedsättas till 250 kronor.

Vidare ha utredningsmännen föreslagit, att befälsutbildade värnpliktiga även i fredstid skola kunna erhålla *värnpliktslån*. Låneverksamheten har ansetts i fredstid kunna handhavas av länsstyrelserna med biträde av familjebidragsnämnderna. De särskilda värnpliktslånenämnderna hava alltså ansetts kunna i fredstid avskaffas. I anslutning härtill hava utredningsmännen framlagt förslag till förordning om värnpliktslån i fredstid.

Slutligen hava utredningsmännen i fråga om *familjebidrag* framlagt förslag till sådan ändring av fredsfamiljebidragsförordningen, att näringsbidrag skall kunna utgå enligt i huvudsak samma grunder som enligt nu gällande krigsfamiljebidragsförordning till värnpliktiga, vilka ålagts förlängd tjänstgöringstid.

I över utredningsmännens förslag avgivna utlåtanden har i huvudsak anförts följande.

Överbefälhavaren har ifrågasatt, att även värnpliktiga i specialtjänst, som ha längre utbildningstid än värnpliktiga i allmänhet, skulle erhålla premier.

Tillförordnade chefen för försvarsstaben har upptagit frågan om premier åt värnpliktiga, som efter kommendering till officersaspirantskola eller till utbildning till flygförare (bombfällare, navigatör) av annan anledning än sjukdom icke erhållit godkända vitsord från skolan eller utbildningen, och förordat att premien för deras del måtte få utgå med 750 kronor.

Chefen för armén har på anförda skäl ansett, att frågan om premie jämväl till officersaspirant eller motsvarande ersättning, exempelvis höjt ekiperingsbidrag, i detta sammanhang borde upptagas till behandling.

Chefen för marinen har ansett viss ytterligare kompensation böra beredas studerande, förslagsvis i form av penningbidrag eller lättnader med avseende å termins- eller kursavgifter, enär dylika värnpliktiga genom förlängd tjänstgöring kunna få sin examen förskjuten med följd att studieskulder förfalla till betalning redan innan studierna avslutats.

Försvarets civilförvaltning har på andragna skäl funnit det tveksamt, om de av utredningsmännen föreslagna bestämmelserna rörande näringsbidrag under tiden för den förlängda tjänstgöringen kunde komma att bliva av nämnvärd betydelse.

Överståthållarämbetet har tillstyrkt förslaget, att de befälsutbildade värnpliktiga skulle beredas möjlighet att erhålla värnpliktslån även under normala förhållanden. Bestyret med lånen borde ankomma på länsstyrelserna. Denna uppfattning har delats av *länsstyrelserna i Stockholms och Örebro län*.

Statens arbetsmarknadskommission har även ansett, att värnpliktiga, som fullgöra fortsatt tjänstgöring, böra beredas möjlighet att erhålla värnpliktslån. På vissa anförda skäl har kommissionen emellertid förordat, att värnpliktslånebestyret bör åläggas kommissionen eller den myndighet, som sedermera i kommissionens ställe kan bliva förordnad att vara tillsynsmyndighet å familjebidragsförordningarna. Vidkommande frågan om näringsbidrag har arbetsmarknadskommissionen såsom sin uppfattning uttalat, att skäl syntes föreligga för att göra krigsfamiljebidragsförordningen tillämplig å värnpliktiga under den förlängda tjänstgöringstiden, enär de därigenom skulle komma i bättre ställning, även när det gäller bidrag till bostad och på grund av familjemedlems sjukdom.

Landsorganisationen har, bland annat, uttalat, att möjlighet till förskotts-betalning icke bör borttagas, och att tillräckliga skäl att undantaga värnpliktiga i specialtjänst från rätt till premie icke syntes hava förebragts, och har därjämte ifrågasatt, om icke premierna borde fixeras till högre belopp under vissa förutsättningar.

Svenska veterinärläkarföreningen har föreslagit vissa premier till värnpliktiga, som uttagits i specialtjänst såsom veterinärer.

Sveriges förenade studentkårers värnpliktskommitté har varmt förordat, att värnpliktslånen göras tillgängliga även för fredstjänstgörande värnpliktiga.

I förevarande proposition har departementschefen också lämnat redogörelse för uppkommen fråga om utsträckt tillämpning av värnpliktslåne-

förordningen med anledning av en av Svenska reservunderofficersförbundet i skrivelse den 14 september 1943 gjord framställning om att gällande värnpliktsläneförordning måtte göras tillämplig jämväl å underofficerare och flaggkorpraler i reserven, över vilken framställning yttrande avgivits av statens arbetsmarknadskommission och av tjänsteförättande chefen för försvarsstaben. I yttrandena har den gjorda framställningen tillstyrkts och därjämte har ifrågasatts viss ytterligare utvidgning av förordningens tillämpning, nämligen å viss annan icke ständigt tjänstgörande personal, som varit inkallad under tiden för den förstärkta försvarsberedskapen.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

De såsom befäl lämpligaste värnpliktiga och de värnpliktiga, som på grund av sin yrkesinriktning äro skickade att fullgöra specialtjänstgöring, tagas jämlikt 1941 års värnpliktslag i långt högre grad än övriga värnpliktiga i anspråk i försvarets tjänst. Såsom i propositionen 1942:297 närmare utvecklats är det ur olika synpunkter angeläget att såvitt möjligt är avlägsna de olägenheter, som härigenom för dessa värnpliktiga uppkomma i deras civila gärning. I sådant syfte ha vissa av ifrågavarande värnpliktiga genom beslut av 1942 års riksdag tillerkänts särskild ersättning i form av förhöjda penningbidrag under värnpliktstjänstgöringen och i form av särskilda premier, varvid dock förutsatts, att bestämmelserna om penningbidrag icke skola träda i kraft med mindre krigsavlöningsreglementet bringas ur tillämpning. Samtidigt förutsattes, att utredning skulle verkställas rörande möjligheterna att eliminera eller lindra olägenheterna i utbildnings- och merithänseende för det värnpliktiga befälet och de värnpliktiga specialisterna.

Den utredning, som enligt det föregående i sistnämnda hänseende verkstälts, har utmynnat i förslag till bestämmelser rörande rätt för statliga och vissa likställda befattningshavare att i olika hänseenden tillgodoräkna befälsutbildningen i merithänseende och för löneklassplacering samt såsom tjänstår för pension. Vissa motsvarande åtgärder ha föreslagits beträffande arbetare i statstjänst, varförutom riktlinjer skisserats för en motsvarande reglering såvitt angår andra arbetare ävensom tjänstemän hos kommuner och enskilda arbetsgivare. Ävenledes ha förslag framlagts rörande tillgodoräknande av befälsutbildningen såsom merit för inträde i vissa högre och lägre skolor m. m.

Vid de överväganden, som ägt rum i denna fråga, har befunnits att berörda spörsmål böra bedömas i sitt samband med de önskemål, som i likartade hänseenden framställts beträffande inom försvarsväsendet fast anställt manskap. 1942 års civilanställningssakkunniga, som hittills icke funnit sig kunna upptaga denna fråga till slutlig omprövning, ha därför av mig under hand anmodats att skyndsamt slutföra sin utredning i denna del. Därefter torde chefen för finansdepartementet komma att anmäla förevarande frågor, vilka till huvudsaklig del synas vara av natur att kunna av Kungl. Maj:t avgöras utan riksdagens hörande. Utan hinder härav torde cheferna för vederbörande statsdepartement komma att inom den närmaste tiden anmäla den del av föreliggande utredning, som avser tillgodoräknande av befälsutbildning såsom merit för inträde i vissa skolor m. m. I detta sammanhang anser jag mig därför icke böra närmare ingå på den i nu berörda delar föreliggande utredningen.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att 1942 års bestämmelser rörande penningbidrag och premier åt ifrågavarande värnpliktiga förlänats provisorisk giltighet i avvaktan på resultatet av nyssberörda utredning rörande meritberäkning m. m. för de värnpliktiga, vilka uttagas till längre fredstjänstgöring än

övriga värnpliktiga. Dessa provisoriska bestämmelser, vilka avse värnpliktiga inom samtliga försvarsgrenar, ha blivit föremål för förnyad prövning i anslutning till nämnda utredning. Vederbörande utredningsmän ha härvid kommit till den uppfattningen, att ett genomförande av de av dem förordade åtgärderna för tillgodoräknande av kvalificerad värnpliktstjänstgöring i merit och lönehänseende icke påverkar avvägningen av de ekonomiska förmåner för nämnda värnpliktiga, som 1942 års provisoriska bestämmelser innefatta. För egen del är jag av samma uppfattning och förordar alltså, att nämnda bestämmelser med de ändringar, som i det följande förordas, göras definitiva. Härvid böra premierna fixeras till de belopp, som i fredstid ansetts erforderliga — enligt det föregående för olika kategorier värnpliktigt befäl 500 kronor, 1,500 kronor respektive 300 kronor — men samtidigt föreskrift meddelas om den nedsättning av premierna till 250 kronor, 1,250 kronor respektive 150 kronor, som även fortsättningsvis bör äga rum så länge nuvarande förhållanden föreligga. Bestämmelserna om penningbidrag böra icke träda i kraft så länge krigsavlöningsreglementet är i tillämpning.

Jag övergår här efter till de frågor om jämkningar i förevarande bestämmelser, som av utredningsmännen övervägts.

Beträffande penningbidragen ha utredningsmännen icke ifrågasatt annan ändring än införande av föreskrift rörande storleken av penningbidrag till överfurir. Med hänsyn till de för sådan beställningshavare gällande kvalifikationerna har bidraget föreslagits skola utgöra tre kronor för dag. Då emellertid överfurir är att hänföra till underbefäl, kan jag i likhet med försvarsväsendets lönenämnd icke förorda samma penningbidrag till överfurir som till underofficer utan föreslår, att bidraget bestämmes till två kronor 75 öre. Nämnvärd praktisk olägenhet av att bidraget fastställes till brutet kronotal torde icke uppkomma.

I de provisoriska bestämmelserna om premier ha utredningsmännen övervägt vissa ändringar, avseende dels ökning av premiernas storlek, dels ock sådan utvidgning av bestämmelserna, att dessa skulle komma att omfatta även värnpliktiga i specialtjänst samt medlemmar av sjövärns kåren.

Beträffande *premiernas storlek* ha utredningsmännen framhållit, att i nuvarande statsfinansiella läge ökade förmåner icke kunde förordas utan mycket starka skäl, samt för sin del föreslagit, att ändring av premiebeloppen icke skulle vidtagas. I avbidan på de åtgärder, som vidtagas för att i andra hänseenden kompensera ifrågavarande värnpliktiga för den förlängda värnpliktstjänstgöringen, biträder jag denna uppfattning.

Onekligen kunna vissa skäl anföras till förmån för de från skilda håll framställda förslagen om medgivande av premier jämväl åt *värnpliktiga i specialtjänst*. Emellertid måste vid bedömandet av denna fråga beaktas, att premierna principiellt äro avsedda att utgöra ett stöd åt de värnpliktiga för underlättande av övergången till civilt arbete. Då fredstjänstgöringen för ifrågavarande för specialtjänst avsedda värnpliktiga delvis infaller efter avslutandet av den civila utbildningen och denna tjänstgöring i viss utsträckning måste betraktas som utbildning för det civila yrket, finner jag i likhet med utredningsmännen övervägande skäl tala för att värnpliktiga i specialtjänst icke böra tillerkännas premier. Jag förutsätter emellertid, att frågan nå kunna framdeles ånyo upptagas med ledning av då föreliggande erfarenheter.

De olägenheter, som genom den förlängda värnpliktstjänstgöringen kunna uppkomma för ifrågavarande värnpliktiga — särskilt sådana som ägna sig åt fri näringsverksamhet — torde förminska vid bifall till efterföljande förslag om införande av rätt för bland annat dessa värnpliktiga till värnpliktslån och eventuellt också utvidgad rätt till familjebidrag jämväl i fredstid.

Härigenom skulle jämväl i viss utsträckning tillgodoses de av chefen för marinen anförda synpunkterna.

Sjövärnskårens medlemmar äga enligt nu gällande provisoriska bestämmelser icke rätt att utfå premier. I denna fråga yttrade jag vid anmälan av propositionen 1942: 297 (sid. 19), att det med hänsyn till den tjänstgöring, som utöver den vanliga värnpliktsutbildningen skulle krävas av kårens medlemmar, enligt min mening kunde ifrågasättas, om icke premier i viss utsträckning borde utgå till medlemmarna. Jag förutsatte därför, att denna fråga skulle av utredningsmännen ytterligare övervägas.

Bärande skäl synas mig föreligga att i överensstämmelse med utredningsmännens nu föreliggande förslag medgiva premie för genomgången fänrikskurs vid sjövärnskåren med samma belopp som till elev i plutonchefsskola (motsvarande utbildning), eller alltså under normala förhållanden 500 kronor och under nuvarande förhållanden 250 kronor. Jag vill i anslutning härtill erinra, att kårens medlemmar under tjänstgöring vid flottan utöver 450 dagar jämlikt beslut av 1942 års riksdag avlönas på samma sätt som gäller för värnpliktiga av motsvarande grader.

Vad de sakkunniga anfört rörande borttagande av möjligheten att i *förtid utbekomma premie* ger mig icke anledning till erinran.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, med beaktande av det nu anförda, meddela bestämmelser rörande penningbidrag och premier åt värnpliktiga. I samband härmed kan, såsom utredningsmännen antytt, det visa sig behöfligt att med ledning av vunna erfarenheter vidtaga vissa andra jämkningar i de provisoriska föreskrifterna. I anslutning till vad tillförordnade chefen för försvarsstaben anfört torde vidgad möjlighet böra beredas Kungl. Maj:t att kompensera värnpliktig, som efter erhållen kommendering till officersaspirantskola (motsvarande utbildning) eller till utbildning till flygförare eller till bombfällare och navigatör av annan anledning än sjukdom icke erhållit godkända vitsord från skolan eller utbildningen. Liksom vid avbrott på grund av sjukdom bör det emellertid ankomma på Kungl. Maj:ts prövning i det särskilda fallet, om och i vad mån premie skall utgå.

Såsom av det föregående framgår har under den förstärkta försvarsberedskapen sedan september 1940 möjlighet funnits att bevilja värnpliktslån åt värnpliktiga, som till följd av värnpliktstjänstgöring råkat i ekonomiska svårigheter. Utredningsmännen ha nu föreslagit, att denna förmån skall komma jämväl dem till godo, som under fredstid ha att fullgöra fortsatt tjänstgöring jämlikt 27 § 1 mom. B—D värnpliktslagen samt fortsatt tjänstgöring vid flygvapnet för utbildning till flygförare, bombfällare och navigatör eller flygskytt även som utbildning till reservofficer i vad denna överstiger tjänstgöringen enligt 27 § 1 mom. A värnpliktslagen. Förslaget har i huvudsak tillstyrkts av de i ärendet hörda myndigheterna. För egen del finner jag det sålunda framlagda förslaget utgå en ändamålsenlig komplettering av de förmåner, som nu tillkomma ifrågavarande värnpliktiga, och har alltså i princip icke något att erinra mot de sakkunnigas förslag i denna del.

Bestämmelser rörande de nuvarande för beredskapsförhållanden avsedda värnpliktslånen ha, såsom av det föregående framgår, meddelats i en med riksdagen utfärdad förordning. Enligt denna förordning handhaves värnpliktslånen förvaltning under statskontorets överinseende av länsstyrelserna och låneverksamheten i övrigt av statens arbetsmarknadskommission och av särskilda värnpliktslånenämnder — en i varje län (Stockholms stad) — med biträde av de i krigsfamiljebidragsförordningen avsedda familjebidragsnämnderna. Att för verksamheten avsetts en så relativt omfattande organisation sammanhänger givetvis därmed, att låneverksamheten under beredskapstiden måste bedrivas i förhållandevis stor omfattning. Då verksamheten i

fredstid torde komma att få en väsentligt mindre omfattning, kan det icke vara behövt att vid bifall till förutnämnda förslag för fredsförhållanden bibehålla ifrågakarande organisation. För egen del finner jag det möjligt, att lånen i fredstid beviljas centralt av lämplig myndighet, och utgår från att även i övrigt förenklingar i de nuvarande bestämmelserna, med bibehållande i princip av reglerna rörande lånens ändamål och storlek, skola vara möjliga att genomföra. Då denna verksamhet bör även i fredstid bedrivas i kontakt med familjebidragsverksamheten, torde ifrågakarande värnpliktslån lämpligen böra beviljas av den myndighet, som jämlikt fredsfamiljebidragsförordningen av Kungl. Maj:t skall utses att öva tillsyn över förordningens tillämpning.

De nuvarande värnpliktslånen finansieras från fonden för låneunderstöd. För ändamålet har riksdagen under nämnda fond anvisat å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag av 5 000 000 kronor och å riksstaten för budgetåret 1941/42 ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor. Av det belopp om tillhoppa 9 000 000 kronor, som sålunda hittills anvisats för ändamålet, stå enligt från arbetsmarknadskommissionen lämnad uppgift för närvarande i runt tal 2 750 000 kronor till förfogande för beviljande av nya lån. De lån, som i fredstid må komma att utgå, torde böra tills vidare finansieras med ianspråktagande av de medel, som vid den förstärkta försvarsberedskapens upphörande må komma att återstå av de hittills anvisade anslagen under fonden för låneunderstöd. Då det emellertid av praktiska skäl synes på längre sikt lämpligt, att beredskapslånen särskiljas från de i fredstid utgående, förutsätter jag, att en särskild lånefond i sinom tid skall uppläggas för sistnämnda lån. Förslag härutinnan torde få framdeles underställas riksdagen.

Det synes tillräckligt, att för fredstid ifrågakarande föreskrifter i likhet med exempelvis motsvarande bestämmelser rörande studielån meddelas i av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse. Jag förutsätter, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med de i förutnämnda förordning meddelade föreskrifterna med de förenklingar, som enligt det föregående kunna befinnas erforderliga, utfärda bestämmelser i ämnet. Härtill bör riksdagens bemyndigande utverkas.

I detta sammanhang bör även beröras Svenska reservunderofficersförbundets förutnämnda framställning om utsträckt tillämpning av värnpliktslåneförordningen. Den av förbundet upptagna frågan synes mig lämpligen böra göras till föremål för övervägande i samband med de åtgärder i olika avseenden, som måste vidtagas vid ett avvecklande av den förstärkta försvarsberedskapen. Det är min avsikt att i nämnda sammanhang taga ställning till det väckta spörsmålet och framlägga de förslag i ämnet, vartill må finnas anledning. Därrest förhållandena så skulle påkalla, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med arbetsmarknadskommissionens förslag. Jag vill erinra, att jämlikt 1 § förordningen om värnpliktslån Kungl. Maj:t, när särskilda skäl därtill äro, äger förordna, att bestämmelserna i förordningen skola äga tillämpning jämväl å annan personal än värnpliktiga.

Såsom av det föregående inhämtas ha de sakkunniga framlagt förslag av innebörd att värnpliktiga, vilka enligt 27 § värnpliktslagen äläggas längre tjänstgöring än värnpliktiga i allmänhet, skola berättigas att under de i krigsfamiljebidragsförordningen angivna villkoren komma i åtnjutande av näringsbidrag. Utredningsmännen ha framhållit att, enär krigsfamiljebidragsförordningen nu är tillämplig å alla inkallade värnpliktiga, ifrågakarande förslag för närvarande ej har omedelbar betydelse. Det har emellertid syntts de sakkunniga angeläget, att principbeslut i frågan utan dröjsmål fattas.

För egen del finner jag det följdriktigt, att ifrågavarande värnpliktiga komma i åtnjutande av en dylik utvidgning av rätten till familjebidrag. På denna väg synes det möjligt att i någon mån bereda lättnad för dem av ifrågavarande värnpliktiga, vilka såsom fria näringsidkare icke få fördel av de bestämmelser, som kunna komma att meddelas rörande tillgodoräknande av värnpliktstjänstgöring i merit- och lönehänseende och som av naturliga skäl få sin största betydelse för anställda. I princip är jag därför beredd att förorda en utvidgning av familjebidragsförmånerna, anslutande sig till det av mig förordade förslaget om införande jämväl av rätt till värnpliktslån för sådana värnpliktiga. Emellertid finner jag i likhet med arbetsmarknadskommissionen det kunna övervägas, om icke en lämpligare lösning vore, att krigsfamiljebidragsförordningen i den omfattning, som angives i förordningens 1 § 4 mom., göres tillämplig under den fortsatta tjänstgöring, som här är i fråga. Härigenom ernås en bättre anpassning av förmånerna efter förhållandena i de individuella fallen. Några större kostnader torde en sådan utvidgning av krigsfamiljebidragsförordningens tillämpningsområde icke medföra.

För egen del finner jag sistnämnda spörsmål — som icke blir aktuellt förrän i samband med övergång till fredsförhållanden — böra upptagas till ytterligare övervägande. Jag anser mig således icke böra i detta sammanhang framlägga slutligt förslag i ämnet. Ehuru Kungl. Maj:t jämlikt 1 § krigsfamiljebidragsförordningen torde äga rätt meddela bestämmelser i ämnet, synes det mig lämpligt att frågan underställes riksdagen. Jag utgår från att förslag i ämnet skall kunna föreläggas 1945 års riksdag.

I detta sammanhang må slutligen beröras en fråga, som äger visst samband med förevarande spörsmål. Värnpliktiga officerare och underofficerare äga åtnjuta fri förplägnad. Sin förplägnad böra de erhålla gemensamt med fast anställda officerare respektive underofficerare. Då dessa på de flesta förband erlägga mässavgift, vilken användes till bland annat tidningar, telefon, servis och utgifter för serveringspersonal, och det icke är möjligt att från sådan avgift befria vissa av dem, som erhålla tillträde till mässlokaler, synes det ofrånkomligt, att mässavgift erlägges jämväl av värnpliktiga officerare och underofficerare. I betraktande av det värnpliktiga befälets jämförelsevis små löneförmåner har Kungl. Maj:t på framställning av chefen för armén, vilken framställning tillstyrkts av arméförvaltningens intendentur- och civila departement samt försvarsväsendets lönenämnd, genom beslut den 12 november 1943 medgivit, att till mässkassa vid arméns truppförband må utgå ersättning, beräknad högst efter femton öre för dag för envar värnpliktig officer och tio öre för dag för envar värnpliktig underofficer. Kostnaderna härför bestridas från vederbörligt anslag till kasern- och förplägnadsutredning och från lägerkassamedel. Motsvarande beslut har meddelats beträffande kustartilleriet.

Ett bifall till förslagen om ändrade grunder för penningbidrag och premier torde icke påverka beräkningen av anslagen till de värnpliktigas avlöningar för nästkommande budgetår. Till frågan om äskande av anslag härför för nämnda budgetår torde jag framdeles få återkomma.

Utskottet.

De av Kungl. Maj:t framlagda förslagen om penningbidrag till värnpliktiga innebära icke annan ändring i de år 1942 enligt riksdagens beslut meddelade provisoriska bestämmelserna i ämnet än att ett nytt bidragsbelopp, 2 kronor 75 öre, bestämmas att gälla för överfurir (likställd). För-

slagen hava icke givit utskottet anledning till erinran. I likhet med departementschefen förutsätter utskottet, att de nya bestämmelserna om penningbidrag till värnpliktiga icke skola träda i kraft, så länge krigsavlöningsreglementet är i tillämpning.

Vidkommande premier till värnpliktiga, vilka åläggas förlängd värnplikts-tjänstgöring, innebär Kungl. Maj:ts förslag, att premierna nu skola fixeras till de belopp, som vid 1942 års riksdag vid antagande av de provisoriska bestämmelserna i ämnet ansågos erforderliga i fredstid. Vidare innebär förslaget, att rätt till premie om 500 kronor skall utsträckas att gälla även medlem av sjövarnsskåren, som genomgått fänrikkurs. Kungl. Maj:ts förslag innebär jämväl, att Kungl. Maj:t skall äga att i särskilda fall pröva, om och i vad mån premie bör utgå. Premierna skola liksom hittills utgå med lägre belopp, så länge nuvarande beredskapstillstånd varar.

Till Kungl. Maj:ts sålunda framlagda förslag ifråga om penningpremier kan utskottet giva sin anslutning. Utskottet finner sig emellertid böra uttala, att frågan om premiernas storlek möjligen bör komma under förnyat övervägande i samband med slutligt ställningstagande till frågan om den förlängda värnpliktstjänstgöringens tillgodoräknande i merit- m. fl. avseenden.

I likhet med departementschefen har utskottet funnit lämpligt, att åt nu ifrågavarande värnpliktiga beredes möjligheter att vid behov komma i åtnjutande av lån tills vidare enligt värnpliktslåneförordningens bestämmelser och sedermera, då denna förordning icke längre kommer att vara i tillämpning, enligt bestämmelser, som i huvudsak böra överensstämma med gällande regler rörande studielån. Det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela härför erforderliga föreskrifter. Utskottet förutsätter, att frågan om uppläggande av en särskild fond för ifrågavarande lån till värnpliktiga i sinom tid kommer att underställas riksdagen.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot att den nuvarande värnpliktslåneförordningen enligt i förordningen givet bemyndigande av Kungl. Maj:t göres tillämplig jämväl å av departementschefen angiven personal, som inkallats till tjänstgöring i anledning av försvarsberedskapen.

Frågan om att under tiden för den förlängda värnpliktstjänstgöringen göra värnpliktiga berättigade till familjebidrag i vidare mån än som enligt nu gällande fredsfamiljebidragsförordning är möjligt, synes, på sätt departementschefen framhållit, böra bliva föremål för närmare övervägande. Förslag i ämnet bör därefter föreläggas riksdagen. För egen del vill utskottet såsom sin uppfattning uttala, att skäl för rätt till familjebidrag utöver fredsfamiljebidragsförordningens nuvarande ram synas förefinnas under den nu ifrågavarande tjänstgöringstiden.

Vad departementschefen i övrigt föreslagit och anfört har icke givit utskottet anledning till något särskilt uttalande.

Utskottet får hemställa,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsråds-

protokollet över försvarsärenden för den 18 februari 1944 anförts meddela bestämmelser rörande penningbidrag till värnpliktiga samt premier och värnpliktslån till värnpliktiga befäls-
elever m. fl.

Stockholm den 5 maj 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 118.
